

HUSSERL'DE APAÇIKLIK (EVİDENZ) PROBLEMİ

Araş. Gör. Ülker ÖKTEM

Felsefe Tarihinde, bir öncekinden etki almamış ya da kendisinden sonrakileri etkilememiş bir felsefî sistem veya bir filozoftan söz etmek, hemen hemen imkânsız gibidir. Felsefede, ilimde olduğu gibi bir ilerleme sürecinin varlığından söz edilemez. İşte bu yüzden, çağımızda bile, ilkçağın büyük filozofu Platon'a göre daha ilerde olduğumuzu söyleyemeyiz. Bunu, günümüz filozofu Whitehead, "Bütün felsefe, Platon'a düşülen dipnotlardır" diyerek çok güzel bir şekilde ifade etmiştir.

Fenomenoloji, bilindiği üzere, özü görüleme yöntemidir. Çağımızda, Edmund Husserl tarafından geliştirilmiş olan bu yöntem, öze ilişkin bilginin olanağını kabul etmeyen ondokuzuncu yüzyıl felsefesine tepki olarak doğmuştur. Aynı zamanda, Varoluşçu Felsefe'nin (Existentialism) ve Yeni Ontoloji'nin ortaya çıkmasını da sağlamıştır.

Felsefede problemlerin ezeli ve ebedî olduğu ve çözüm şekillerinden daha çok önem taşıdığı bilinmektedir. *Evidenz*¹ problemi de Husserl'le birlikte varolagelmemiş, bilakis Husserl'e gelinceye kadar çeşitli şekillerde ele alınmış ve çeşitli çözümler getirilmiştir. Şöyle ki: Husserl gibi, Descartes da felsefesini *evidenz* kavramına dayandırmıştır. Yalnız, Descartes, *evidenz*'i algının, dolayısıyla düşüncenin açıklığı ve seçikliği diye tanımlanmış, buna bağlı olarak da aslında bir olan *evidenz*h iki kısma ayırarak ele alıp incelemiştir. Oysa, Husserl'in kastettiği mânâda *evidenz*, intuition'a dayanan araçlı bir *evidenz*du. Descartes'da ise, kesin bir *evidenz* ideali ağır basar. Bu anlayışa göre, *evidenz*, bir şeyin hiçbir kuşkuya yer vermeksizin "*görülmesi*" demektir. Descartes'cı düşünce-

1 Evidenz: Bu kavram, Husserl'in araştırmaları boyunca birbirini bütünleyen iki ayrı biçimde tanımlanmıştır. Bu tanımlardan birine göre evidenz (apaçıklık), "*intentionalite*" kavramıyla, ötekine göre ise "*transandantal konstitütion*" kavramıyla örtüşmektedir. *Intentionalite* ile örtüşen anlamına göre evidenz, bütün başka bilinç yaşantılarının eninde sonunda kendisine döndüğü, kendisinde son gerçekliklerini bulduğu bir gerçeklik temelidir.

2 Nermi Uygur, E. Husserl'de Başkasının Ben'i Sorunu, s. 105.

de doğruyu gösterecek tek Ölçüt, ben'dir. Açık ve seçik olarak kendini göstermekte olan her doğru, ben'dedir. Öyle ki, doğruların tek ve ilk kaynağı, bütün doğruların hazinesi olan Tanrı bile, ancak *ben'den* hareketle ortaya konulabilmektedir. *Ben*, bütün kesinliğin ve apaçıklığın görüldüğü yerdir. *Düşünüyorum*, bu, ben'in bana görünüşüdür, ben'in dışlaşmasıdır. Aynı zamanda, Tanrının ben'deki yansımasıdır. Şu halde, ben'in temelinde, arka planında Tanrı vardır³.

Descartes'ın felsefesinde, Tanrı'nın varlığı ben'le görünür, ama esasında ben'in varlığını da nesnel dünyasının varlığını da sağlayan Tanrı'dır. Şu halde, Descartes'da doğru bilgi edinme gücü olan ben'in Tanrı temeline dayandığı görülmektedir. Doğru bilginin doğuş yeri, *ben* de olsa, bu *ben* sınırsız ve tam yetkin bir temelle sağlanmadıkça, bilgilerin doğruluğuna güvenilmemektedir. Demek ki, Descartes'da *apaçık* bilginin, düşüncenin kendi kendisine uygunluğundan dolayı, ortaya çıkan kesin bilginin garantörü, Tanrı olmaktadır. Onsekizinci yüzyıl *Aydınlanma* filozofu Kant'ta ise bu garantör, tüm insanlarda apriori olarak bulunan *kategorilerdir*. Ancak Husserl'de, sübjektive ve ontolojik temel yıkıldığına göre, apaçıklığın temeli, kriteri ne olacaktır? Nesnenin "*kendisinde olduğu gibi kavranması*" kaygısından doğan bu problem, kanımca, Husserl felsefesinin temel problemidir. Bu problemin, Husserl tarafından ne şekilde çözülmeye çalışıldığını, onun, *evidenz* kavramına verdiği önemi değerlendirmek suretiyle, ortaya koymaya çalışacağız. Bu arada, elde edeceğimiz bulgulara göre, Husserl'in "*idealizm*", "*ampirizm*" ve "*septisizm*" gibi, düşülmesi muhtemel olan felsefi görüşlere düşüp düşmediğini de tespit etmiş olacağız.

Evidenz kavramı, Descartes'da, bir şeyin hiçbir kuşkuya yer vermeksizin "*görülmesi*" anlamını taşıırken, Husserl'de, sadece apodeiktik, salt kesin karakterli, tek bir mânâ taşımaz. Bu, Husserl'in *evidenz* birbiriyle yakın ilgisi olan iki ayrı anlamda kullanmış olmasından ileri gelmektedir. Husserl, *deneme* ile *evidenz*'i birbirinden ayrı tutmamıştır. Bu yüzden, Husserl'de, *evidenz*, bir bilinç biçimi, bir *intentionalite*⁴ olarak ortaya çıkmıştır. "Denemede, *bir şeyin bilincine* varılır. *Evidenz* ise, bir şeyi veren bir bilinç aktıdır, bir şeyin deneylenmesidir. Şu halde *evidenz*, çeşitli yetkinlik dereceleri ya da basamakları olabilen ayrınk-

3 Afşar Timuçin, Descartes, s. 168.

4 intentionalite: Yönelme, intentionalite, bilinç yaşantılarının ve bilinç aktlarının öyle bir çatıdır ki, bu çatıyla yaşantı, bir şeyin bilinci olarak belirlenir. Husserl'de asıl işlevine epoche (yargıdan çekinme) ile kavuşmakta olan intentionalite, bilincin, her yaşantıda yeniden ortaya çıkarılması gereken ana yapısıdır.

laşmış denemelerin adıdır. Demek ki, Husserl'e göre, bir tek *evidens* yok, birçok *evidenzler*, denemeler vardır. Relatif (görelî), kesin olmayan, dolayısıyla yetkinlikçe değişebilen, şu ya da bu yönde kuşkuya yer veren, esasta daha başka denemelere dayanan, upuygun olmayan, yani karanlık bir yan bırakan, hatta sonunda bütünüyle yanlış olarak beliren, yani, gösterdiği "şey"i bir "hiç" olarak açığa vuran *evidenzler* de vardır⁵.

Böylece, denebilir ki, Husserl *evidens* kavramı ile Descartes'mkinden, dolayısıyla Avrupa'daki *evidenz* geleneğinden ayrılmış, yani klasik *tvidenz* anlayışını genişletmiştir.

Evidenz, Husserl fenomenolojisinin temel sorunudur. Zaten Husserl'in amacı da *evident* bir düşünme yapısında, şeylerin kendisini, özleri bakımından aydınlatmaktır. Yani, Husserl, varlığı apriori kuralları ile tanımak, bilmek, *tasvir* edebilmek istemektedir.

Evidenz'in Husserl'in *transandantal*⁶ *fenomenolojisi*ndeki eşsiz öneminden dolayı E. Fink, "Evidenz.... Husserl fenomenolojisinin merkez sorunu için başlıktır." gibi haklı bir tespitte bulunmuştur. *Transandantal fenomenoloji*, yalnız ve yalnız *evidenzlerle* iş görmektedir. *Evidenz*, fenomenolojinin gizli yayıdır⁷. *Evidenz*, herhangi bir şeye tümüyle belirsiz bir tutumla yönelen, "*Boş bir intention*"⁸ değil, tam tersine, bir şeyi hiç olmazsa bir yanıyla veren bir temeldir. Hatta özü gereği *evidenz'in* amacı, *boş intentionları* (yönelimleri) değişik girişimlerle "doldurmak"tır⁹.

Husserl'e göre, *evidenzler* birleşerek bir şeyi bütünüyle, tastamam vermek isteyen teleolojik, yani, ereğe yönelmiş birer basandır. Demek ki, belli *evidenz* tipleri, belli varlıkları *konstitue* eden birer dayanak olarak ortaya çıkmaktadır. Genel olarak, Husserl, *evidenz* sözünü epeyce belirli bir deneme biçimini dile getirmek için kullanmıştır. Bu anlamda *evidenz*, bir şeyin kendisine sahip olmaktır, yani, bu durumda, *evidenz*, bir şeyin ya da şey durumunun kendisinin verilmesidir. Ancak böyle olunca, bir şeyin, tam da kendisini kavradığımı, orjinal olarak o şeyin bilincine vardığımı bilirim. Böyle bir bilinç, o şeyin kendisini gördüğü-

5 Nermi Uygur, a.g.e., s. 105.

6 Transandantal: Gerçek ve olanaklı bilinç aktarlarının tümü olarak düşünülen bilincimin, ayrıca alman dünyanın transandantal it (aşkın) varlığının yerine, başlıca bir bilgi kaynağı olarak geçmesi ve dünyanın transandantalsız mı irnmunent bilinç varlığı ile aşılması demektir.

7 Nermi Uygur, a.g.e. s. 103.

8 Boş Intentionalite: Boş bilinç kurucu yapısı olmayan, kendisinde hiçbir şey aranmamak gereken bilinç; örtük, potansiyel, asıl kendisi olmayan bilinç.

9 Nermi Uygur, a.g.e. s. 1,t)5.

mü, o şeyi veren bir yönelişle "bilincimle o şeyde olduğumu", o şeyi apaydınlık yakaladığımı dile getirmektedir¹⁰. Böyle bir *evidenz*, doğrudan doğrudur, upuygundur, eksik değildir, doğrunun ta kendisidir, bir şeyi orjinal olarak bilince çıkarmaktır. Husserl bu anlamdaki *evidenz* için, her çeşit bilginin haklılığını yetesiye belgeleyen "en ilk kaynak" demektir. "Şevlerin kendisine dönelim" tezini ileri sürerken Husserl, aslında, "*evidenzler*"e dönmeyi kastetmektedir¹¹.

Husserl'de, *evidenz* (apaçıklık) kavramı, "*intentionalite*" ve "*konstitution*"¹² kavramlarının temelinde yer almaktadır. Hattâ "*intentionalite*" ile "*apaçıklık*" kavramları belli bir anlamda örtüşmektedir¹³. Şöyle ki: Husserl, "*nesne*" kategorisi ile "*apaçıklık*" kategorisini birbirinin korrelatı olarak görmekte ve böylece de apaçıklığın tüm bilinç yaşamını ilgilendiren bir *intentionalite* olduğunu belirtmektedir. Ona göre apaçıklık, intentional yaşantının yöneldiği nesneyi görerek, kendisinde olduğu gibi, yani, kendisi olarak verildiği gibi kavramasıdır. Nesnenin kendisinin verilmesi ise kendi *eidios*¹⁴ unda kendi özünde temellenerek doğrulanması demektir. Eğer, ben, şu nesneye "kalem" diyebiliyorsam, o bana *apaçık* olarak, kendisinde olduğu gibi, "*kendisi* olarak" verilmiş olması yüzündendir. Burada, Kant'ın "*numen*" (kendinde şey) kavramına ve *numen*'in bir başka âlemde (*numenler* âleminde) olması yüzünden *bilimez* oluşuna, yani Kant'ın agnostisizmine tepki açıkça görülmektedir. Bu tepki, Kant'a, evrende her şeyin bilinebileceğini savunan Hegel'den de gelmişti. Şu halde, Husserl'in de temel savı-tıpkı Hegel gibi -fenomenlerin ister *reel*, ister *irreel* olsunlar, tamamiyle kendi kendilerinde olarak bilinebilecekleridir. Çünkü gerçekten varolan fenomenlerdir ve fenomenlerin arkasında, Kant'ın, asıl gerçeklik olarak nitelendirdiği şey, *numen* yoktur. Tek gerçeklik, *fenomendir*. Özü, fenomende aramak ve fenomende yakalamak söz konusudur. Hattâ, fenomen öz, öz ise fenomendir. Yani, fenomen, öz (mahiyet) fenomenidir. Özü, fenomenen ayrı başka bir yerde düşünmek ve aramak mümkün değildir. Oysa, Platon, *özlerin* fenomenlerde değil, tek gerçek âlem kabul ettiği *özler (idealar) âleminde* bulunduğunu söylemişti. Şu halde Husserl, özü ancak ve ancak fenomende aramakla ve öze fenomenen hareketle ulaşılacağını savunmakla

10 Nermi Uygur, a.g.e. s. 106.

11 Nermi Uygur, a.g.e. s. 106.

12 Konstitution: Bilincin hem nesneyi hem de kendi varlığını inşa etmesi.

13 Önay Sözer, E. Husserl'in Fenomenolojisi ve Nesnelere Varlığı, s. 42.

14 Edios: (Yun. "eidetik") Bu deyimle anlatılmak istenen Platon'unki gibi dünyayı aşkın ve yalnızca salt bir formu gösteren "idealar" değil, ister salt form olarak, ister içeriği ile birlikte düşünülün, genel geçer "öz"lerdir. (Wesen)

aynı zamanda ilkçağın büyük filozofu Platon'a da karşı çıkmış olmaktadır.

Husserl'e göre, apaçık olarak fenomeni bilebilmek, özü yakalamak demektir. Bu nasıl mümkün olacaktır? Yani fenomeni açık-seçik tanımak, onun apaçık olarak bilincine varabilmek için kriter nedir? Bunun için, ilkin, bana, nesnenin "kendisi olarak" verilmiş olması yeterlidir. Böylece apaçıklık, ilkin duyusal algılama aktında gerçekleşmiş olmaktadır. Husserl, bütün deneme biçimlerinde algıya özel bir yer vermiş ve adetâ algıyı bir bakıma asıl deneme kabul etmiştir.

Platon ise ideaların "yüksek bilgisine algılardan geçilerek varılacağına, idealar âlemine eriştikten sonra, algılar âleminin aşağıda bırakılacağına ileri sürmüştür. Algıların sağlayabileceği bilgi, ancak "doxa" (sanı) olabilir, fakat "doxa" "episteme" (bilgi) nin negatif bir şartıdır.

Descartes ise, duyuları, yanıltıcı oldukları için, daha başlangıçta bilginin dışında bırakmış, kesin bilgiyi objeye yönelmede değil, süjenin kendi kendisine yönelmesinde aramıştır. Bunu da "Düşünüyorum öyleyse varım" (Cogito ergo sum) şeklinde ifade etmiştir.

Fakat Husserl'e göre, *apaçıklık*, duyusal algılamaya özgü, onun tekelinde olan bir şey değildir. Ona göre, genel bir *apaçıklık* vardır ve bütün bilinç akdarıyla ilgili olan *apaçıklıklar*, bu genel *apaçıklığın* türleridir. Bütün *apaçıklıklar* birer anlam doludur ve bu bakımdan birbirlerine eşdeğerdir¹⁵. Duyu verileri, nesnel "anlam"a yaptıkları katkı nedeniyle maddesel nesneyi ta kendisi kılmaktadırlar¹⁶.

Tüm doğruluğun ve asıl gerçekliğin kaynağı olan *apaçıklık*, nesnenin lümünü kucaklar ve bu aynı zamanda öyle bir kaynaktır ki, bir nesneye bütün tek yanlı yaklaşımlarla ilgili doğrulan hem kendinde barındırır hem de onları aşarak "*kendinde varlık*" apaçıklığını son bir amaç olarak ortaya koyar¹⁷. Hakikatle (fenomenle), öz her ikisi de bilinç menseli oldukları için "Kendinde varlık" m doğruluğundan da söz edilebilir. Şöyle ki: Nesne, özünü bilinçten alır. Öz ile hakikat, işte bu anlamda birleşmiş olur.

Ferdî olandan hareketle, tümeli kavrama iddiasında olan Husserl'e göre varlık, *transandantal bilinçte*₁₈ *konstitue* edilmiştir. İşte bu *transan-*

15 Önay Sözer, a.g.e. s. 45.

16 Önay Sözer, a.g.e. s. 47.

17 Önay, Sözer, a.g.e. s. 48.

18 Transandantal Bilinç: Mutlak özsel bilinç. Kendi başına bir çenedir, asıl dokusu da özsel'dir. Husserl'e göre, transandantal bilince bütünlüğünü veren şey, intentionalite'dir.

dantal bilinç, Husserl felsefesinde, ontolojik temeli kurar ve sağlar. Aksi takdirde, özün, gerçek bir öz olabilmesi imkansızlaşır, sofistçe bir tavra girilir ve Protagoras'ın dediği gibi, insan herşeyin ölçüsü olurdu.

Husserl'in amacı, objeyi, süjede bulmaktır. Ona göre de duyu verileri salt olarak anlamsızdır. Anlam, *transandantal bilinçtedir*. Burada, aynı zamanda, nesnellik problemi ortaya çıkmaktadır. *Transandantal bilinçte* temellendirme, bütün bilinç akdarında aynı, kalıcı özü (*substratı*) bulmak demektir. Bunun da ön şartı iretenriore'dur. Obje, ancak kendisine yönelen bir bilinç (süje) olursa, süje de ancak yöneleceği obje olursa var olduğu için sübjektivite temeli yıkılmakta, fakat bu iki kutuplu hareketin gerçekleşmesi sayesinde nesne, nesnelleşmektedir. Şu halde, tıpkı Platon'da olduğu gibi, Husserl'de de öz kalıcıdır. Ama fenomen, öz fenomenidir ve bu öze (fenomene) değişik şekillerde yaklaşmak ve sonunda yine, aynı özü bulmak Husserl'in felsefesinde mümkündür. Örneğin, ağaç, bütün yüklemelerinden soyutlanmış olarak düşünülmemekte, ama, bütün kendisiyle ilgili yüklemelerde "özdeş" olarak kalmaktadır^.

Husserl'e göre, fiziksel nesnenin "düşünme" yoluyla nesnel nireççeklik olarak *intersübjektif konstitution*²⁰unun yolu zorunlu olarak *duyusalılık*²¹tan, yani, görünümünden geçmektedir. İlkin, salt duyu deneyinin çerçevesi içinde intersübjektif bir nesnellik gerçekleşmiş olmalıdır ki nesnenin en yüksek düzeyde matematiksel belirlenimlerle *konstitution'u* olanaklı olsun²².

Böylece, Husserl, Kant'ın problemini de aşmış olmaktadır. Husserl, dışarıdan verilen görümlere ontolojik bir anlam kazandırmış ve onları (bireysel) bilincin dışına taşımıştır. Çünkü, Husserl'e göre, nesnelleşme, "*görünüm kazanmak*" demektir. Bu, bilincin oluşturduğu nesnenin görünebilir olmasını sağlayan *duyusal şema*²³ vasıtasıyla olmaktadır. Ona göre, maddesel nesne, duyu verileri ve şema ile verilemez ama onlar aracılığıyla "görünebilir", Örneğin, ağaç yapraklarının yeşil rengi, çeşitli

19 Önay Sözer, a.g.e. s. 35.

20 Intersübjektif Konstitution: Akıl sahibi bütün başka varlıklar, bütün 'başka ben'ler için geçerlilik taşıyan konstitution, yapı,.

21 Duyusalılık: Maddesel nesnenin duyularımız aracılığıyla verilmesi.

22 Önay Sözer, a.g.e. s. 63.

23 Duyusal Şema: Edilgin bireşimin ürünü olan duyusal şema ilk ve gerçek anlamıyla 'res extansa', yani mekanda yer kaplayan bir nesnedir. Husserl'in mekan fantomu' diye adlandırdığı gökkuşağı, güneş, ay, yıldızlar, vs. gibi nesnelere de başlı başına birer duyusal şemadır. Duyusal şema, temel katmandır.

ışık koşullarında başka başka görünür. Ama ben, güneş en tepedeyken düğüm "yeşil'in gerçek olduğuna inanıyorum. Böylece, bana, çeşitli koşullarda, çeşitli yeşillerde bir tek yeşil yani, gerçek olan yeşil görünmektedir. Bu takdirde, "görünen yeşil" nesnelidir, yani, ağaç denilen nesneye aittir, nesnelleşmiştir²⁴.

Nesnenin *transandantal bilinçte* temellendirilmesi, nesnelleştirilmesi (var edilmesi) yüzünden, Husserl'in ister istemez "*İdealizmce* kaymış olduğu söylenebilir.

Duyusal alanında bu intersübjektif nesnelliği sağlayan şey ise *duyusal şema* ile nesnenin real durumunun özdeşliğidir. Ancak bu özdeşlik sayesinde ki, maddesel nesne "görünebilmekte", kendisini açabilmektedir²⁵. Husserl'e göre, Kant, "*Salt Aklın Eleştirisi*"nde, bütün deneyden önce gelen (apriori) zorunlu bireşimler arasında *reproduktiv* (benzerin benzeri anımsatması) bireşimlerin büyük bir yer tuttuğunu söylemekle son derece isabetli davranmıştır. Ne var ki, Husserl'e göre, Kant'ın göremediği nokta, tasarımların *edilgin bireşimi*²⁶nde bütün duyusal varlığı temellendirecek bir "*doğruluk ölçütü*"nün, başlı başına "*apaçıklık*"ı bulunmasıdır²⁷. Tasarımla, beklentimle gerçeğin örtüşmesi, doğrunun ortaya çıkmasıdır. Şu halde, beklenti, apriori bir doğrulama olacaktır. Husserl, *duyusal alanla* ilgili *apaçıklığın* temellendirilmesinde ise, Kant gibi, benzerin benzeri anımsatması anlamında kullandığı *reproduktiv çağırışım*ı dayanmaktadır.

Duyusal alan ya da *edilgin bilinç*²⁸ alanındaki *apaçıklık*, doğrudan doğruya edilgin *intentionun* dolumu ile belirlenmektedir. Dolumu sağlayan da algıdır. Yani *algılama*, başlıca bir doğrulayıcı görümedir. Husserl, "*Mantık Araştırmaları*" adlı kitabında *apaçıklığı*, "*doğruluğun upuygun algılanması*" olarak adlandırmıştır²⁹. Husserl, bu upuygunluğun güvence ve garantisini temin edecek olan bir temel de aramıştır. Çünkü upuygunluk, belli bir *intention'un* nasıl doğrulanabileceğinin! açıklamakta, ancak bu doğrulanmanın hep böyle olacağını garanti etmemektedir³⁰. Ona göre, *duyusal alan*da bir *intention'un* yalnız doğ-

24 Önay Sözer, a.g.e. s. 62.

25 Önay Sözer, a.g.e. s. 63.

26 Edilgin Bireşim? (Pasif Sentez) Duyu verilerinin bir bireşimle bir araya getirilmesiyle doğan ilk birliğin konstitutionu, yapısı.

27 Önay Sözer, a.g.e. s. 84.

28 Edilgin Bilinç: Spontan olmayan, yani varlığı kendi etkinliğinden gelmeyen bilinçtir.

29 Önay Sözer, a.g.e. s. 87.

30 Önay Sözer, a.g.e. a. 88.

rulanabileceği ve tersinin olamayacağı daha önceden saptanmış olmalıdır. *Duyusallık* alanında da, önermeler alanında olduğu gibi, önceden, kalıcı ve değişmez olarak belirlenebilen bir doğruluktan söz edilebilir. Böylece, bilgi ile duyu arasındaki uçurum, yıkılmış, kaybolmuştur. *Duyusallık* alanıyla ilgili her türlü *apaçıklık*, doğrulanmanın kendinde, doğruluk ölçütü ise "*yeniden anımsama*"³¹ dadır. Platon'da, anımsanan özlerin başka bir âlemde olmasına karşın Husserl'de bu özler, bu âlemde olup, şimdinin özleridir. Şimdiyi ancak anımsayabilirim; başka türlü bilemem.

Husserl'e göre "*yeniden anımsama*" bir çeşit yeniden algılamadır. *Yeniden anımsama* ile geçmiş bir olayı sanki algılıyormuşum gibi yaşarım. Yeniden anımsama, gerçek anlamıyla şimdiki zamanı vermez ama gerçek anlamıyla geçmişi verir. Doğruluğun değişmez ölçütü, *yeniden anımsamadır*. Yeniden anımsamanın doğrulayıcı bir görü olması, doğrudan doğruya "*retention*" un özsel yapısından ileri gelmektedir³².

Anımsamalarda yanılmalar, karıştırmalar da söz konusudur. Nasıl olur da doğruluğun değişmez ölçütü *yeniden anımsama* olabilir? Husserl, yeniden anımsamanın apodeiktik bir kesinlik taşıdığını şu şekilde kanıtlar: tikin mutlak bilincin, içinden akıp geçtiği zaman formu, apodeiktik bir formdur. Bu da, *yeniden anımsamaya* apodeiktik bir kesinlik vermektedir. İkinci olarak, geçmiş zamanın formu değil, içeriği de apodeiktik bir kesinlik taşımaktadır. Bu kesinlik, onun kendi kendisiyle özdeş bir yaşantı içeriği olarak tanınabilmesinden ileri gelmektedir³³. Bir olayı doğru anımsamak için, bir tek değil, sonsuz *yeniden anımsama* iş başındadır. Böylece, ileriye doğru vol alan bu *yeniden anımsamaların* sürekliliği ile geçmiş yaşantı içeriğine yeniden ve yeniden yaklaşabilirim. Geçmiş olayı, kendisi olarak anımsama ideali her zaman için vardır. Husserl, "kendi geçmişime inancım, kendi bilincimin geçmişteki varlığına inancım, vazgeçilemeyecek bir inançtır, bunun karşısında tek bir olayı anımsamam bir şey ifade etmez" demektedir. *Yenidei anımsamaların* sürekliliği ile ortaya konulan "*doğru olarak anımsama ideali*"³⁴ dönüp dolaşıp böyle sarsılmaz bir transandantalolguda temellenmektedir. Husserl'e göre, burada asıl yanılma, insan formunda başka nesnelere olduğunu unutmaktan kaynaklanmaktadır³⁴.

31 Yeniden Anımsama: Tıpkı algılama gibi, süjeye, ilgili nesnenin kendisini veren doğrulayıcı bir görülemedir. Yani, geçmişin kendine özgü bir gerçeklik olarak apaçıklıkla ortaya konmasıdır.

32 Önay Sözer, a.g.e. s. 91.

33 Önay Sözer, a.g.e. s. 97.

34 Önay Sözer, a.g.e. s. 99.

Apodeiktik kesinliği kanıtlanan *yeniden anımsama*, Husserl'in "*kendinde varlık*"tan kastettiği "*transandant maddesel ncswe*"ye uymaktadır. Duyusal algı, gösterdiği değişkenlikten dolayı böyle bir temel oluşturamaz, oysa anımsama içeriği, algının anlık ve değişken olan içeriğinin karşısma-tekrarlanan *yeniden anımsamalar* nedeniyle -hep kendi kendisiyle özdeş ve tanıdık olanı "zorunlu olarak öyle olması gereken"i koymaktadır. Böylece Husserl, *yeniden anımsamaya* verdiği önemle Platon'un yolunu tutmaktadır. Ona göre de evrenin anahtarı, şimdiki zamanda değil, gün ışığına çıkarılması gereken örtük bir *yeniden anımsamadadır*³⁵.

İlkçağ filozofu Platon da algıya son derece önem vermiş hattâ *Theaitetos* diyalogunda (151e) "bilgi algıdır" diyerek algıya verdiği değeri belirtmiştir. Ona göre, *Yeniden anımsama*, ancak algılanmış, öğrenilmiş şeyler hakkındadır (163e). Bilgisi edinilen şey, hatırlanabilmektedir (164b). Platon'a göre algı varsa, bir varlık, yani algılayan, ve algılayan varsa da algılanan vardır. Bir şeyin acı veya tatlı olması bir kimse içindir. Tatlı olmak fakat kimse için tatlı olmamak olamaz (160b). Hiçbir şey kendinden ve kendiliğinden bir şey değildir, aksine herşey daima başka bir şeye nispetle olmaktadır (157a). Algıları, görme, işitme, koklama, soğukluk, sıcaklık, haz, acı, hırs, korku; algılananları ise ses ve renkler olmak üzere ayıran Platon, Protagoras'ın "*insan herşeyin ölçüsüdür*" sözüyle aslında herşeyin algılandığı gibi olduğunu söylemek istediğini vurgulamıştır. Protagoras'ta, bilginin nesnel ölçütünün olmamasına karşılık, Platon'da bu nesnel ölçütü "Form"lar sağlamaktadır. Yani, duyusal yolla değil, sadece akıl yoluyla öz'e ulaşabileceğini beyan etmiş olan platon'a göre, duyu seviyesindeki algı, negatif değer taşımaktadır. Platon'a göre, bu duyu seviyesindeki algı, ancak "*form*"larla temellendirildiğinde pozitiflik kazanmaktadır.

Oysa Husserl'de duyu algısı, yegâne bilgi aktıdır. Çünkü Husserl, özü, duyusal nesnelere çıkartmaktadır. Şu halde, Husserl, algıya verdiği önem ve öncelik bakımından Platon'a benzemekle birlikte, özü fenomenlerde aramak bakımından ondan ayrılmakta, fenomenlerin öz fenomenleri olarak kalıcı ve değişmez olduklarını ifade etmektedir.

Algı akli, görme, koklama, duyma, dokunma, tatma gibi duyu organlarımızın fonksiyonlarıyla gerçekleşen bilgi aktlarından birisi ve belki de en önemlisi olmakla birlikte, duyudan*duyuya değişmesi bakımından da sınırlıdır. Algı aktı bize, eşyanın mekandaki tertip, sıra ve düze-

35 Önay Sözer, a.g.e. s. 100.

nini, çevremizdeki şeylerin şekillerini, renklerini, kokularını, sertlik ve yumuşaklıklarını, uzaklık ve yakınlıklarını tanıtmaları bakımından oldukça büyük bir değer taşımaktadır. Fakat, bütün bunlara rağmen, algı, duyusallık alanında, apaçıklığın ölçütü sayılabilecek bir durumda mıdır? Şüphesiz ki hayır. Çünkü, eğer algı, apaçıklığın ölçütü sayılabilecek bir durumda olsaydı, bu takdirde, algı yanımlarının olmaması, herkesin herşeyi aynı şekilde algılaması, bunun için de kendi kendisiyle aynı kalan şeylerin (nesnelerin) mevcut olması gerekirdi. Oysa, böyle değildir. Değişmeyen, kalıcı, bizatihi nesnelerin varlığını kabul eden Husserl ise, kanımca, duyusallık alanındaki apaçıklıktan, bu nesnelerin, apaçık olarak, ilkin duyu organları vasıtasıyla algılanıp kavranabildiklerini kastetmiştir. Yoksa o, algı ile, bizatihi şeyin varlığını kabul etmeyen ve nesnelerin, daima algılayan süjeye göre oluş süreci içinde bulunduğunu beyan eden Protagoras'ın, algıdan anladığı mânâyı kastetmemiştir. Eğer, bunu kastetmiş olsaydı, algıyı *kalıcı* ve *değişmez* olana götüren yolda "ölçüt" olarak almaz, *transandantal bilinç* gibi bir ontolojik temel kurma çabasına girmezdi.

Şu halde, Husserl'in fikirlerinin kendi felsefi sistemi içerisinde tutarlı olduğunu söyleyebiliriz. Husserl, objeyi süjeye, süjeyi de objeye bağımlı kılmaktan kesinlikle kaçınmış, algılama aktma öncelik ve değer vermiş olmakla ister istemez objeyi süjede temellendirmiş ve süjeye bağlı kalmış, dolayısıyla "idealizm"e kaymıştır. Husserl, aynı zamanda, özün, süje tarafından algılandığı şekilde ortaya çıkacağını söylemekle de "ampirizm"e saplanmıştır.

Bu, var olanın gerçekliği ve olduğu gibi bilinmesi mümkün müdür, değil midir? problemi, esasında, günümüzde de etkinliğini korumakta olan bir ontoloji problemidir, ilkçağda Platon, fenomenleri gerçek değil, görüntü saymış, gerçeğin (öz'ün, idea'nın) akıl yoluyla kavranabileceğim ifade etmiştir. 18. yy. *Aydınlanma* filozofu olan Kant da onun yolundan giderek, fenomenleri birer görüntü saymış, zamanda ve mekanda yer almadığı için asla bilemeyeceğimizi beyan ettiği numen'i (kendinde şey'i) ise, asıl gerçeklik olarak kabul etmiştir.

Eski Metafiziğe, özellikle Platon ve Kant'ın görüşlerine karşı çıkan Edmund Husserl'in temel kaygısı da var olanı, kendisinde olduğu gibi, apaçık kavrayabilmektir. Ona göre, var olan vardır ve o, bana kendini gösterdiği için bilinebilmektedir. Var olanı olduğu gibi bilebilmenin yöntemi ise, *redüksiyon* uygulamakla, yani paranteze almakla gerçekleştirmekte olan *fenomenolojik yöntemdir*. Bu yöntem uygulandıktan sonra ancak, yönenjlen nesnenin özü açık seçik ortaya çıkar, bilinebilir.

HUSSERL'DE APAÇIKLIK (EVİDENZ) PROBLEMİ

Kendisinden önce çözümlenememiş olan bu problem, nesnenin kendisinde olduğu gibi bilinebilmesi problemi, Husserl'in felsefi sisteminde bu şekilde çözümlenmiş, fakat bu sefer de, ulaşılmış olan kalıcı, değişmez öz'ün kalıcılığının ve değişmezliğinin garantisinin ne olduğu, yani, *enter-sübjektiflik problemi* ortaya çıkmıştır. Bu problem, Husserl'i oldukça uğraştırmıştır. O, sonunda, bu ontolojik temeli *transandantal bilinçte* bulmuştur. Fakat bu bilinç, objesine yönelen, yaşamakta olan, zamansa! bir bilinç olduğu için, buradan da birkaç problem doğmuştur. Şöyle ki: Ben, süje olarak, objeye yönelip özü belirlerken, acaba onu bilincimin hallerine indirgiyor muyum? Eğer ben görelî bir varlık isem, özü belirlemek amacıyla uyguladığım *redaksiyon* ile özü görelî olarak belirlemiş olmuyor muyum?., gibi. Bunlar, felsefede problemler ezeli ve ebedî olduğu için, her defasında, değişik felsefi sistemlerde yeniden ele alınacak ve yeni çözümler getirilecek olan problemlerden sadece birkaçıdır.

Sonuç olarak, çağımız filozofu Husserl'in, tıpkı ilkçağın büyük filozofu Platon gibi, kalıcı, değişmeyen, kendi kendisiyle aynı kalan hakikatin varlığına inandığını, ancak, bu hakikate, Platon'dan farklı olarak, fenomenlerden giderek, duyuşsal algılama aktı sayesinde ulaşılabileceği tezini savunduğunu ve asıl yapmak istediği şeyin, Platon ve Kant felsefelerine dayanmakla birlikte, bu felsefeleri, bulutlardan aşağıya indirmek olduğunu söyleyebiliriz.